

בני ברית ישראל

מועצה אזורית דרום

יו"ר מועצה: אבי ארז
ereza100@gmail.com

עורך: יוסי רזי
razyf@013net.net

עלון מספר 21

לשכת הנשיא ויצמן לשכת נתיבי השלום לשכת בנימין דה רוטשילד לשכת המדע רחובות

אדר א' תשפ"ב

העלון הדיגיטלי

פברואר 2022

תוכן עניינים

דבר העורך – יוסי רזי

דבר יו"ר המועצה – אבי ארז

מה קורה בלשכת נשים בנימין דה רוטשילד – ד"ר הדס הכהן
הכל בקול- כיצד ניתן להונות אנשים באמצעות קטעי קול מזוייפים? - אופיר בראל
מה יהיה? מבט אל העתיד – ד"ר יאיר שרן

טיול ליפן – יואב גל

זהות ואזרחות ישראלית – מסע מחקרי ואישי – ד"ר ירדן עינב

סיפורי אהבה בתנועת הבריחה, אירופה 1944-1949 – ד"ר מירי נהרי

ביוגרפיה של רחוב: ישבעם וצבי גלזר – צבי תדמור

היה הייתה עברית – רות קלי

משולחנו של גיאוגרף- 40 שנה למלחמת מלוינס - פוקלנד – שוקי ברנדזיין

ספרות נשים נרתמת למאבק כנגד האלימות במשפחה – ד"ר שלמה הרציג

חלון לעלון

יוסי רזי

לאחר כמה התנעות בוקר שלא צלחו החלטתי לקנות בוסטר למצבר (יש דבר כזה).

קניתי אותו ברחוב המנוף 6 רחובות.

כאשר הייתי שם התקשר אלי חבר, ביקש שאגיע אליו לביתו בכדי לעקוב אחר פעולות השיפוץ המתנהלות אצלו.

הבית, כך הסביר לי, נמצא ברחוב הסנר 13 בגדרה. (יש דבר כזה)

כידוע – בין שתי נקודות עובר קו אחד שמוכתב ע"י הבחורה מה- waze,

וכך, התקשרתי אליה, היא נענתה ברצון, ולאחר שבדקה אצלה בכרטסת, הורתה לי לצאת לדרך.

והדרך היא - דרך אצ"ל לכיוון דרום

נשמע הגיוני.

וכך עשיתי.

אלא ששניות לאחר מכן היא הנחתה אותי לפנות ימינה, לדרך יבנה, קרי-מערבה.

מאז ומתמיד אני יודע שגדרה נמצאת דרומה לרחובות ולא מערבה לה. ניסיתי לשכנע את הבחורה לשנות דעתה אבל היא עמדה על שלה. התכוונתי לציית לה, כמו תמיד, ולפנות ימינה; אבל ההגה נותר ישר, גאה, דרומה, לטשרניחובסקי.

לראשונה סירבתי לה.

היא נשמעה כועסת ודחקה בי לסובב ההגה ימינה גם בצומת הבאה, זאת של דוד רמז, הייתה בטוחה שהנה אני נכנע. אבל רוח המרד אחזה בי במלואה; המשכתי בנחישות קדימה ודרומה. מה היא רוצה?! שאסע לאיזור התעשייה בקרית רכטמן, ושם אפנה ל-411? ואולי היא רוצה שאגיע עד לכביש החוף מתוך כוונה, חיובית, לעקוף את כל הרמזורים?

נראה לי שהיא הגזימה הפעם, ואם כך – מדוע שלא אחשוב עצמאית, אשתמש בניסיוני מאז גיל 18. אז נהגתי לבד, בג'יפ של ברוך קפלן ז"ל מנס ציונה (שנינו – ללא רישיון) והגענו בקלי קלות לתל נוף שלפני גדרה. ועוד היינו צריכים להעביר מהלכים, בכל הדרך.

הרי היא, הוואיזית בכלל לא נולדה אז.

גם בהרשנזון וגם בארלזורוב היא המשיכה עם ה"פנה ימינה" המטורלל שלה. בלוי אשכול, היא צעקה עלי בחמת זעם, ואני עשיתי עצמי לא שומע ולא קולט. למה שבגללה אסתבך בכל

הרחובות הצרים של מרמורק? היא בכלל ביקרה שם פעם? היא יודעת מה זה להיתקל שם בחמור עם פיתות?!

רק ביעקובי היא נרגעה, הסכימה איתי לפנות שמאלה לכיוון הרצל ומשם ימינה ודרומה. אבל נשאר לה חשבון איתי. עובדה – אחרי צומת בילו היא סיננה בארסיות שאיזהר, רכב חונה לצד הכביש, ובכלל לא היה כזה. סתם עבדה עלי.

כשעברנו את צומת תל נוף עלו ספקות בראשי. חישבתי את מספר הרמזורים שעברתי מאז המנוף והבוסטר שלו, שמונה, וניסיתי להשוות לאלה של המסלול המערבי, אולי בכל זאת היא צדקה וסתם התמרדתי נגדה. התלבטתי, אולי אתנצל בפניה.

השיפוצים בהסנר 13 יצאו יפה. גם הדרך חזרה עברה יפה. הרי ברור שרחובות נמצאת צפונה מגדרה ומי אם לא כוכב הצפון, הוא שהנקה אותי בבטחה, בלי הוואיזית ובלי כל הויכוחים איתה.

לעלון נוספו שלושה כותבים מכובדים:

יואב גל - מדריך בעל ותק בטיולים ליפן יספר על נפלאות הארץ המרתקת הזאת ויוסיף על המטיילים הישראלים המיוחדים במינם שמגיעים לשם.

שוקי ברנדווין, גאוגרף ומורה דרך בפינתו משולחן הגיאוגרף יזכיר לנו. בימים טרופים אלה, של רוסיה נגד אוקראינה, מלחמה אחת, לא רחוקה מאיתנו מבחינת ציר הזמן, שבה פלשה מדינת מעצמה אחרת לאדמה רחוקה ממנה – זאת של איי פוקלנד.

ד"ר ירדן ענב יתאר לנו מהי אזרחות ישראלית יהודית מנקודת מבט אקדמית, זאת של אנתרופולוג.

ולבסוף- צרור ברכות לנשיאת לשכת בנימין דה רוטשילד **ד"ר הדס הכהן** על מינויה למשנה לראש העיר ראשון לציון.

דבר ראש המועצה

שלום חברים

לאחר תקופה של פעילות באש נמוכה יחסית, הלשכות חוזרות לפעילות מלאה. בלשכת "נתיבי השלום" ביבנה חזרה חלוקת מזון לנצרכים בכמות של כ- 200 ארוחות כל יום. אמנם, עקב מגפת הקורונה פחת מספר המתנדבים והמובילים, ועומס רב נופל על אלה שלא נרתעו וממשיכים במלאכת קודש זו. כל הטוב הזה, נעשה בניצוחם של בת חן בידיני ובעלה אריה. בלשכת "הנשיא ויצמן" נערכה השבוע פגישה חודשית. במסגרת הפגישה אושר תקציב 2022, ואושר מינויה של חברת הלשכה נאוה דויטש, למבקרת פנים של הלשכה. לאחר מכן, נשיא בני ברית, דניאל גרץ עדכן את חברי הלשכה בנעשה בארגון, בהתקדמות נושא ההתחדשות ובפרויקטים העיקריים. בהמשך הערב, האזנו להרצאה מרתקת ומהנה של צביקה תדמור בנושא "אהבותיה של המשוררת רחל תחילתן ברחובות", בליווי האזנה לשיריה.

ב"לשכת המדע- רחובות" מתוכננת לתחילת החודש הבא, מפגש שיוקדש ליום האישה הבין לאומי שחל בשמיני למרץ. מה קורה ב"לשכת נשים בנימין דה רוטשילד", ניתן לקרא בכתבה הבאה.

העלון הבא שלנו ייצא בשבוע פורים, וזה בתקווה שהשנה נזכה לחגוג פורים שמח כהלכתו.

בברכת חברים

אבי ארז

מה קורה בלשכת הנשים בנימין דה רוטשילד ראשון לציון

לשכת בנימין דה רוטשילד יזמה וגם השתתפה במספר אירועים במהלך החודש האחרון

שיתוף פעולה עם הרווחה ובנק הזמן של עיריית ראשון לציון - התנדבות לחלוקת בגדים נעלים ואקססוריז לנזקקים במחלקת הרווחה

חברת הלשכה אופירה פנחס התנדבה בפרויקט חלוקת בגדים לנזקקים שנעשתה ביוזמת הרווחה של ראשל"צ ובנק הזמן. החלוקה נעשתה לפי מחלקות, נשים, גברים וילדים ונוער. אופירה עבדה במחלקת נשים. אופירה שירתה את הבאים בסיוע בהתאמה ואריזה של בגדים, ביגוד תחתון נעלים, ואקססוריז. המדובר בפריטים שהועברו כקונטיינרים על ידי תורם מארצות הברית כתרומה לנזקקים.

סדנאות לבישול על פי עדות – במסגרת בנק הזמן

החברה אופירה פנחס התנדבה להפעלת סדנאות לבישול עיראקי במתנ"ס רמת אליהו, בבית העיוור, נערות במצוקה ועבור נערים אוטיסטים בתפקוד גבוה

בהוסטל בנחלת יהודה

במסגרת הסדנא אופירה העבירה סדנאות להכנת סמבוסק, קובה עיראקית צהובה ואדומה, קובה בורגול מטוגנת, אורז אדום ולבן, סלונה (דגים), אנגרי (בצל פרגיות, חצילים ועגבניות ברוטב חמוץ מתוק).

החוליות החלשות בזוגיות – הרצאה בהתנדבות מפי החברה ד"ר אורלי נתנאל

החברה ד"ר אורלי נתנאל שתחום המומחיות שלה ועבודת הדוקטורט בנושא זוגיות העבירה הרצאה בהתנדבות על "החוליות החלשות בזוגיות".

הרצאתה הועברה במסגרת מיזם נטווקרינג ובמסגרת ההרצאה ד"ר נתנאל הצביעה על הנשים כמי שקל להן יותר לחולל שינוי בזוגיות ועל המוקדים שיש לעבוד עליהם להבטחת יציבות במערכת הזוגית.

ההרצאה של ד"ר אורלי נתנאל תועדה ולצפייה בה ניתן להיכנס לקישור הבא:

<https://www.youtube.com/watch?v=-09VFCzIjB8>

בנוסף אורלי נתנאל גם מוזיקולוגית ומנגנת על גיטרה ואקורדיון ואת כישוריה בתחום המוזיקאלי היא גם מתפעלת לטובת מפגשי שירה בציבור לקהל הרחב.

ארוחות חמות וסיוע בניידות לנזקקת ראשל"צית חולת אנורקסיה תשושת נפש

החברות ד"ר איריס הכהן סגנית הלשכה ויהודית כהן מנהלנית וגזברית הלשכה והנשיאה התגייסו לסיוע בארגון ארוחות עבור חולת אנורקסיה תשושת נפש ונזקקת לארוחות חמות ורתמו למיזם נשות קהילת קריית גנים. הן ארגנו קטרינג לשבתות של הפעיל החברתי אהרון פוגל, אספקת ארוחות צהרים מבושלות מידי יום וסיוע בניידות בשיתוף פעולה עם עמותת עזר מציון.

פעילות הלשכה למען ביה"ח הגריאטרי "מלבן" ראשל"צ תועדה בתערוכה שהקימה לשכת בני ברית ירושלים

לשכת בני ברית ירושלים הקימה תערוכה על ארגון בני ברית ולשכות של הארגון מאז הקמתו ועד היום ובין היתר גם ערכה סקירה על פעילות לשכות בני ברית בארץ.

נשיאת הלשכה ונציגת הנשיא בבני ברית העולמי, ד"ר הדס הכהן אשר ביקרה בתערוכה הופתעה לגלות כי טקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה שהלשכה ערכה בבית החולים הגריאטרי "מלבן" תועדה בתערוכה ומופיעות בה החברות אופירה פנחס וליאורה הראל.

הפתיחה של התערוכה התקיימה ב- 13 בפברואר בלשכת בני ברית ירושלים בניהולו והפקתו של עו"ד צבי רוטנברג נשיא הלשכה. אל טקס הפתיחה הגיעו גם סגן נשיא בני ברית העולמי

דן מאריישין ומנכל בני ברית העולמי אלן שניידר, נשיא בני ברית ישראל דניאל גרץ, המפקח מיכה נתן והגזבר חיים בר.

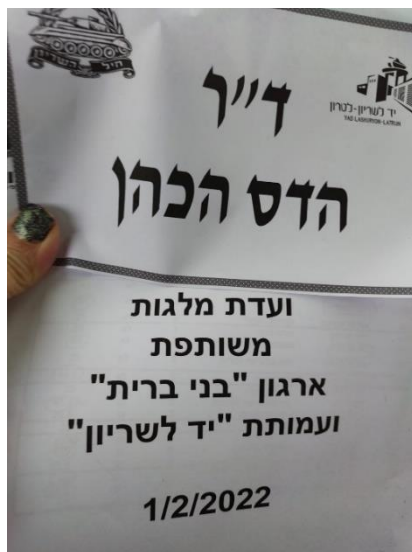
המפגש החל בדברי פתיחה שנשא עו"ד רוטנברג, לאחריו עלו וברכו הנשיא דניאל גרץ וסגן הנשיא העולמי דן מאריישין. לאחר מכן המשתתפים חברי הלשכה גם נהנו מהרצאתו של צבי תדמור על סיוע הארגון בפרויקט הנצחה במוזיאון הלוחם היהודי במלחמת העולם השנייה אשר ביד לשריון.

משמאל לימין, עו"ד צבי גרינברג נשיא לשכת בני ברית ירושלים וסגן נשיא בני ברית העולמי מטעם בני ברית ישראל, דניאל גרץ נשיא בני ברית ישראל, דן מאריישין סגן נשיא בני ברית העולמי, אני, מיכה נתן המפקח על בני ברית ישראל, חדזה לייבה יו"ר מועצה אזורית ירושלים, חברה בוועדה המנהל של לשכת ירושלים, חיים כץ גזבר בני ברית ישראל.

השנה השישית לחלוקת מלגות לימודים לשריונים מילואימניקים מצטיינים – פרויקט "בני ברית ישראל" & "יד לשריון" שיזמה וחברה בו הנשיאה ד"ר הדס הכהן

חיבור שיצרה הנשיאה ד"ר הדס הכהן בין ארגון בני ברית ישראל לבין עמותת יד לשריון עם הגב' נחמה בר כוכבא יו"ר חטיבת החינוך של עמותת "יד לשריון" ילד את הפרויקט – מלגות לימודים לחיילי המילואים מצטיינים של חיל השריון. הועדה התקיימה השנה בלטרון. מארגון בני ברית השתתפו נשיא בני ברית מר דניאל גרץ, הנשיאה ד"ר הכהן ועו"ד צבי רוטנברג שהתמנה לאחרונה לשמש כחבר ועדה. מעמותת יד לשריון השתתפו יו"ר העמותה תא"ל חנן ברנשטיין,

הממונה על הספרייה והתיעוד מטעם יד לשריון ומזכירת הועדה שונטל. השנה זו השנה השישית לקיום ועדת מלגות לימודים לבחירת מלגאים חיילים מילואים מצטיינים של חיל השריון.

השנה נשיא בני ברית ישראל הגדיל את הסך למלגות והפעם יקבלו מלגות 7 חיילי מילואים משבע חטיבות שונות, ביניהן גם חיילת מילואים, מלגה בסך 8,500 ₪. חיילי המילואים שנבחרו יקבלו את הבשורה בימים הקרובים וב- 14 במרץ יתקיים הטקס.

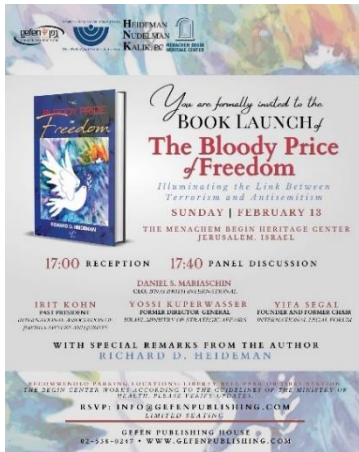
בני ברית למען החינוך החברה והקהילה !

נשיאת הלשכה השתתפה בטקס השקת ספר שכתב ריצארד היידמן לשעבר נשיא בני ברית העולמי

במסגרת התנדבותה של הנשיאה כנציגת הנשיא בבני ברית העולמי, השתתפה ד"ר הדס הכהן בטקס השקה שקיים בני ברית העולמי להשקת ספרו של ריצארד היידמן "מחיר הדמים של החופש".

ריצארד היידמן היה נשיא בני ברית העולמי שתי תקופות ברצף והוא הגיע יחד עם משפחתו וסגן נשיא בני ברית העולמי דן מראיישין מארצות הברית.

הטקס נערך ב- 13 בפברואר במרכז למורשת מנחם בגין אשר בירושלים. את הטקס פתח אלן שניידר מנכ"ל בני ברית העולמי בישראל ובנוסף לברכות ולנאום שנשא מר היידמן על ספרו והמקורות מהם שאב את התוכן, התקיים גם פאנל מעניין בנושאים שעלו בתוך הספר וקווים לדמותה של יהדות ישראל והתפוצות, אוזלת היד והימנעות שמגלה ישראל ויהודי העולם מול גלי האנטישמיות וקריאה לקום ולגלות אחריות חברתית ואקטיביזם.

בפאנל השתתפו הנשיאה לשעבר של הארגון הבינלאומי של עורכי הדין ושופטים- עירית קאהן

יוסי קופרויזר – לשעבר מנכ"ל המשרד לעניינים אסטרטגיים ומסיידת הפורום הבינלאומי למשפט – יפעת סגל.

תיעוד מטקס חלוקת מלגות ע"ש הרב שמעון סרנגה ז"ל שקיימה לשכת יהודה הלוי בשיתוף עם מועצה איזורית גוש דן ביפו והנשיאה הזמנה אליו. המלגות ניתנו לבני הקהילה האתיופית, תושבי יפו על חיבור בנושא "אהבתי לארץ ישראל". השתתפו באירוע ותמכו בפרויקט ילדיו של חברינו שמעון סרנגה ז"ל.

ברכות לנשיאת לשכת בנימין דה רוטשילד ד"ר הדס הכהן על מינויה למשנה לראש העיר ראשון לציון

ביום אה-30 לינואר ראש העיר של ראשון לציון, רז קינסטליך מינה את הנשיאה ד"ר הדס הכהן למשנה לראש העיר ולמחזיקת תיק נגישות עירונית ובישיבת המועצה שהתקיימה ב-9 בפברואר. המינוי לנכנס לתוקף. הדס שעד עתה הייתה חברת מועצה והחזיקה בתיק החינוך המיוחד, תחזיק מעתה בהתאם להסכם שחתמה עם ראש העיר את תיק נגישות עירונית, תיק חדש בעיריית ראשון לציון. תשמש כחברה בוועדה לטיפוח שכונות (שבימים אלו עומדת לקום) ותתמנה כחברה באחד מהדירקטוריונים בעיר.

בנוסף תמשיך לשמש כיוור ועדת צרכים מיוחדים (ועדה חדשה שהיא יזמה והקימה), יו"ר ועדת ארנונה, מ"מ יו"ר ועדת נגישות, חברת ועדת חינוך, חברת ועדה לקידום מעמד האישה, חברת ועדה לקידום מעמד הילד, חברת ועדת מיגור סמים ואלכוהול. וחברה בוועדת שובר גלים (ועדה שהוקמה בשיתוף עיריית אשדוד להחלת הפרויקט).

ד"ר הדס הכהן מספרת בפוסט שכתבה, כי המתינה לרגע הזה כחצי שנה ולרגע לא הפסיקה לשרת את הציבור. לילות כימים המשיכה לתת מענים לצרכים שעלו, ליזום פרויקטים משמעותיים, לקיים אירועים לילדי החינוך המיוחד, ליזום מפגשי ועדות שהיא ממונה עליהם ולהשתתף בישיבות הנהלה ומועצה. ד"ר הכהן הודתה לכבוד ראש העיר **רז קינסטליך - ראש עיריית ראשון לציון** על האימון ולעמיתיה לדרך חברי המועצה והבטיחה ב"נ להרים על נס את התיק החדש ולסייע לתושבים באהבה ומכל הלב.

הכל בקול- כיצד ניתן להונות אנשים באמצעות קטעי קול מזויפים?

אופיר בראל

תארו לכם את התרחיש הבא:

אתם יושבים במשרד, באמצע יום עבודה עמוס, כשלתע מנהל החברה מצלצל אליכם. הוא מבקש מכם להעביר לו, בדחיפות, מאה אלף שקל עבור עסקה חשובה שהחברה שלכם עומדת לבצע. אתם, כעובדים נאמנים לחברה, ממהרים לבצע את הבקשה שלו. שעתיים מאוחר יותר, אתם מקבלים הודעה מהמטרה: שודד אלמוני גנב מהחברה שלכם מאה אלף שקל..... באמצעות התחזות קולית למנהל שלכם.

נשמע כמו תרחיש דמיוני?

תחשבו שוב:

עוקץ | צילום: shutterstock

מקרה דומה אירע לפני שנתיים- בתחילת שנת 2020- בבנק בהונג קונג: שם, אחד מעובדי הבנק קיבל שיחת טלפון ממנהל הבנק לאשר תשלום בסך 35 מיליון דולר עבור רכישה שהבנק עומד לבצע. לאחר מכן התברר, שהשיחה לא באמת הגיעה מהמנהל, אלא מגנב אלמוני שעשה את הרווח של חייו.

הונאה קולית- איך היא מתבצעת?

הונאות קוליות מהסוג הזה אינן מתבצעות על ידי חקיין אנושי מוכשר במיוחד, אלא משתייכות למשפחת ה-deepfake: מדובר בתוצרים מזויפים (סרטונים, תמונות, קטעי קול ואפילו טקסטים), הנוצרים באמצעות שימוש בטכניקת בינה מלאכותית בשם deep learning (בעברית- למידה עמוקה). בפשטות, הונאה קולית מבוססת deepfake (שמכונה audio deepfake) נוצרת באמצעות דגימת קול של האדם אותו מחקים, אותה משנים ומרחיבים, לפי הצורך, באמצעות שימוש בלמידת מכונה, שיודעת לזהות ולחקות את הדפוסים שבדגימת הקול (אינטונציה, אוצר מילים, פאוזות בדיבור ועוד). כבר בשנת 2016, חברת אדובי הציגה אב טיפוס לתוכנה המסוגלת ליצור קטעי קול מזויפים. בפרק הזמן שחלף מאז, התפתחה הטכנולוגיה באופן משמעותי במיוחד. רק לשם ההמחשה: בעוד שהתוכנה של אדובי הזדקקה לדגימת קול ארוכה, באורך 20 דקות, על מנת להפיק קטעי קול חדשים, הרי שכבר בסוף שנת 2017, חברת באידו מסין הציגה תוכנה לשיבוט קול אנושי, שזקוקה לדגימת קול אנושית אותנטית בת שניות אחדות בלבד.

דוגמה ליכולות הקיימות היום תוכלו למצוא כאן, כשתשמעו את דונלד טראמפ מדבר כמו קומוניסט מושבע.

כיצד ניתן להתמודד עם התופעה?

כפי שהבנתם מהסיפור שהוצג בהתחלה, הקורבנות הראשיים של ההונאות הקוליות המתוחכמות הללו הם עסקים, שסכומי כסף עצומים עלולים להיגנב מהם באמצעות שימוש בהוראות תשלום מזויפות. הדרך הטובה ביותר עבור עסקים כדי להתגונן ממצבים כאלו הוא קביעת מנגנון אישור נוסף, לביצוע מהלכים משמעותיים בחברה: למשל, העברות כספים

גדולות לא יאושרו רק על סמך שיחת טלפון מהמנהל, אלא גם על בסיס הוראה דומה ממנהל החשבונות בחברה, או על בסיס הוראה כתובה המגיעה מהמנהל.

בנוסף, מומלץ גם ללמד את העובדים שיטות להתמודדות עם שיחות עסקיות, שנראות להם חשודות: כדאי, למשל, שהעובד ישאל את הצד השני שאלות מתקילות ובלתי צפויות- כאלו שרק בן אדם יכול לענות עליהן (רצוי שהשאלות הללו לא יהיו קשורות ישירות לבקשה של המתקשר).

בד בבד, ישנם כאלו שגם עובדים על פתרונות טכנולוגיים לבעיה: בדצמבר האחרון הוצג מחקרם של שני חוקרים מאוניברסיטת רוהר שבגרמניה, שנועד לפתח דרכי זיהוי של קטעי קול מזוייפים. במסגרת המחקר, אספו החוקרים 118,000 קטעי קול שהופקו באופן מלאכותי (באורך כולל של 196 שעות) והישוו אותם לקטעי קול אנושיים. בזכות ההשוואה הזו, מצאו החוקרים הבדלים עדינים בין קטעי קול אנושיים למלאכותיים- הבדלים אותם ניתן יהיה לנצל בעתיד כדי לעלות על קטעי קול מזוייפים, הנוצרים למטרות זדוניות.

רוצים לגלות עוד על עולם הפייק ניוז?

אני מזמין אתכם לבקר **באתר שלי**, לקרוא על עוד תופעות מעניינות בעולם הפייק ניוז ולהתרשם מההרצאות שאני מציע בתחום.

מה יהיה? מבט אל העתיד

הפעם: רובוטים אנושיים ועתיד הפרטיות-רשימה רביעית

ד"ר יאיר שרן ראש הקבוצה לתובנת העתיד

דמיינו אותנו בשנת 2030 אולי כמה שנים לפני אולי מעט מאוחר יותר. מכונות אוטונומיות הן דבר שבשיגרה. במרחב הציבורי ובמרחב הפרטי נראים יותר ויותר רובוטים אנושיים. רובוטים אלה דומים לבני אדם, מדברים עם בני אדם, מתנהגים כמעט כמו בני אדם והם חלק בלתי ניפרד מחיי היום יום. הרובוטים מצוידים בחושים שונים כולל ראייה, שמיעה, ריח, מישוש ועוד ועוד. בינה מלאכותית מאפשרת להם לעבד מידע שהם קולטים ולתקשר עם בני אדם וגם עם רובוטים אחרים. רובוט כזה יוכל להיות בדמות גבר או אשה והמשתמש יוכל לבחור על פי העדפותיו וצרכיו. רובוטים אנושיים משרתים אותנו בחנויות ומסייעים ברחובות. הם ממלאים תפקידים שונים בתוך בתינו כולל ניקיון, בישול, משחק ובמיוחד סיוע בצרכינו האישיים ככל שזה נידרש. אנשים בעלי מוגבלות, נכים ובני הגיל הרביעי מסתייעים ברובוטים אנושיים בהלבשה ובתנועה ברחבי הבית. תוכל לבחור ברובוט גבר או רובוטית אשה- כטוב בעיניך. אז עולה שאלה חברתית מענינת. האם המשתמש יהיה מודע לכל היכולות הטמונות ברובוט כזה? האם יתיחסו אליו בבית כמו לעוד מכשיר או לא? האם יהיו מוכנים להתערטל בפניו או בפניה? האם ישיחו בפניו את סודותיהם האינטימיים? סודות אחרים? האם הפרטיות עומדת במבחן, האם היא בסכנה?

הסוגיה של יחסי אדם-רובוט מעסיקה כבר כיום חוקרים מתחומי חברה ופסיכולוגיה ומחקרים כאלה יתרחבו ככל שאוכלוסיית הרובוטים והמשתמשים בהם תיגדל ותתפשט.

הטכנולוגיות המאפשרות את התפתחות הרובוטים האנושיים רבות ומגוונות. בהמשך נפרט כמה מהן.

משפחה אחת היא זו של החיישנים למיניהם, בהם, רובוטים כאלה מצוידים. החשובים בהם הם אלה שאחראים לשמיעה וראיה. לאלה גם משמעות כבדה לסוגיית הפרטיות:

א. חיישני ראייה- מקנים לרובוט יכולת אבחנה גם בתנאי ראות קשים כולל בחשיכה. מצלמות רגישות, מצלמות אינפרא-אדום, סורקים חודרים ועוד מיני יכולות.

ב. חיישנים אקוסטיים-קליטה רגישה של קולות ורעשים גם מעבר לחדרים סגורים.

ג. חיישני ראדאר- ישמשו לתנועה וזיהוי מכשולים כמו גם למעקב וזיהוי תנועות בתוך הבית. רובוטים אנושיים יוכלו להיות מאובזרים על ידי חיישנים וסורקים לצורך מיפוי הבית, לצורכי בטיחות על ידי חישה של עשן או חומרים כימיים מזיקים וכן הלאה. כל המידע הזה יוכל להיות מוקלט ושמור ובמידת הצורך יוכל להחשף, להראות ולהישמע.

משפחות אחרות כוללות את אלה המאפשרות תנועתיות של רובוט בדרכים שונות כולל תנועה על גלגיליות, הליכה בעזרת שתי רגליים לפעמים יותר, קומביניציה של שתי הדרכים (סקטים) ועוד. הטכנולוגיה תאפשר הכוונה, קואורדינציה ובקרה כך שהרובוט ינוע בצורה חלקה ללא תקלות. טכנולוגיות תקשורת יאפשרו אינטראקציה יעילה בין המשתמש והרובוט כולל הפעלה, ניהוג, הבנת דיבור וכל פעולה נידרשת לקשר בין האדם המשתמש והרובוט בו הוא מסתייע.

עוד משפחה טכנולוגית חשובה הינה טכנולוגיות של בינה מלאכותית. לצרכינו בינה מלאכותית היא התוכנה שמקנה לרובוט את היכולת "לתרגם" את המידע שנאסף על ידי החיישנים השונים לפעולות של הרובוט ולתגובות שלו לאותות אליהם הוא נחשף. הבינה מקנה לרובוט "חיים" ומאפשרת לו למלא את תפקידיו והפונקציות השונות אותן הוא נועד למלא. אלה כוללות:

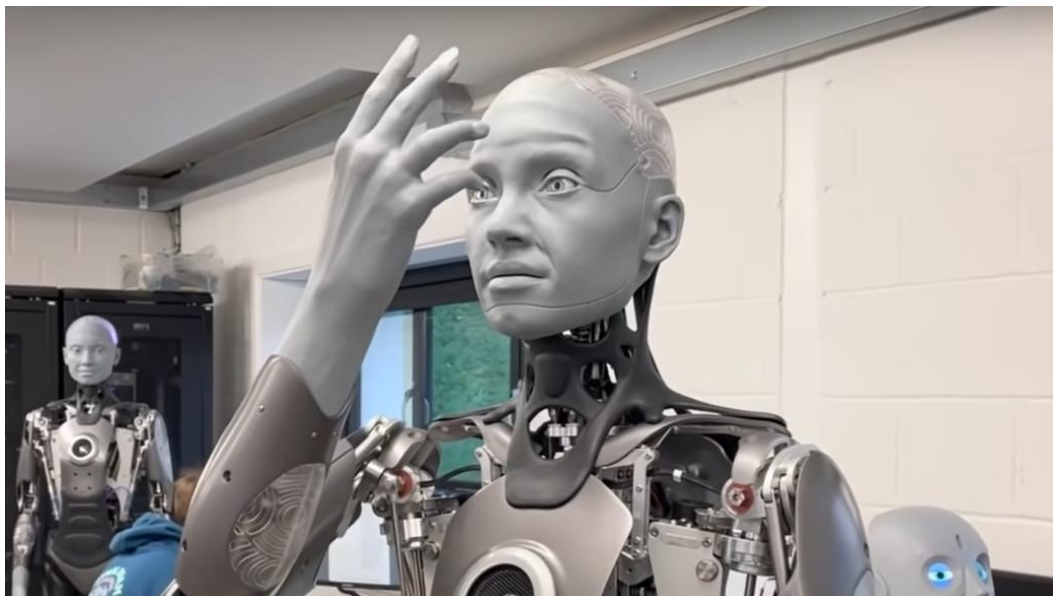
א. תנועה ותימרון או מניפולציה- בינה נדרשת לרובוט כדי לדעת היכן הוא נמצא, למפות את סביבתו, לנווט ולתכנן את תנועתו וכן הלאה.

ב. תפיסה או פרספיה- היכולת לעשות שימוש במידע המתקבל מהסנסורים השונים. בכלל זה ניתוח המידע הוויזואלי, זיהוי דיבור, זיהוי פרצופים, זיהוי חפצים ועוד.

ג. עיבוד שפה טבעית- מקנה לרובוט יכולת לקרוא ולהבין את השפה שבני אדם מדברים. בכלל זה מתאפשרים תקשורת עם בני אדם, ניתוח טקסטים, תרגום טקסטים ועוד.

חלק מהיכולות שתיארנו זמינות כבר כיום. אלה תלכנה ותשתפרנה עם הזמן. כמו שקרה למחשב הביתי, השימוש ברובוט ביתי ובכלל זה רובוט אנושי צפויה להתפשט ולהתרחב. בד בבד עם התפתחות זו אנו ערים ליכולת הגוברת והולכת לפרוץ למערכות ממוחשבות כאלה ולהוציא מהן את כל המידע המצטבר, כמו גם לשלוט על המערכת ולהורות לה לבצע פעולות, כמו צילום והאזנה, ללא ידיעת המשתמש. פרשת "פגסוס" וחברת NSO ממחישים את הבעיה. הסכנה לפרטיות מוחשית ואינה דורשת הוכחה. שוב אנו רואים שטכנולוגיה חדשה שנועדה לשפר את איכות החיים ולסייע לנו במצבים שונים יכולה מאידך לחשוף אותנו תרתי משמע. מי שטבע את המושג "מות הפרטיות" התכוון בדיוק לכך. אין ספק שבהמשך תפותחנה מערכות שתהיינה מוגנות ככל האפשר מפני פצחנים מתוחכמים ואפשרויות כאלה תימנענה, ולקראת 2040 ייתכן ופרטיותנו תישמר.

ימים יגידו.

הרובוטית ameca מתוצרת בריטית. ניתנת לרכישה. רואה, מחייכת, מתנועתת

טיול ליפן

יואב גל*

נדמה לי שניתן בהחלט לומר שכל המטיילים הישראלים הטובים ביפן דומים. הם מתעניינים, בעלי ידע רחב, הרבה פעמים גם בעלי ניסיון עשיר ומעניין. זאת חוויה מעשירה לטייל איתם והם יודעים לומר תודה בחן כובש. בלי שום ספק ניתן לומר עליהם כי הם אנשים מנוסים, היודעים ומכירים בכך שהם אורחים בארץ בה הנוהג המקובל שונה. בהתאם הם יודעים לצעוד בזהירות במפגש עם העולם החדש והלא מוכר. לעומתם, המטיילים הישראלים מהסוג האחר? הם מצליחים להיות שונים ויצירתיים בדרכים בהן יביאו לידי ביטוי את שיטת הלמה... מה...? ואת כל השיטות המיוחדות בהן יוכיחו לעולם כולו מי כאן הפרייער....

מפגש הקבוצה של המטיילים ליפן בטיול מאורגן נערך בדרך כלל כשבוע עד כשבועיים לפני מועד היציאה וכבר בהתכנסות הראשונה מתחילים להסתמן גבולות הגזרה שיש מטיילים הדואגים לסמן באופן ברור. יש למשל את אלו שמתיישבים בשורה הראשונה ודרוכים לקראת כל סטייה מהפרוטוקול. יש את אלו המתיישבים בשורה האחרונה דווקא ומעירים הערות לסדר מרחוק ובקול רם כדי להבהיר מי בדיוק קובע כאן את סדר היום. גב' ומר ישראלי הנוסעים ליפן הם בדרך כלל גמלאים או קרובים לגיל הפרישה. מצבם הכלכלי איתן והם נוהגים לצאת לטיולים מאורגנים שלוש ואפילו ארבע פעמים בשנה. מטיילים שונים מסבירים זאת באופן די תמוה כמעט באותו האופן: עוד מעט נגיע לגיל שבו נתקשה לצאת מהבית אז אנחנו מנצלים עכשיו את הזמן לצבור חוויות. הסבר מוזר במקצת. כאילו שחוויות הן תותים בעונה שניתן לעשות מהם ריבה ולשמור בצנצנת לשאר השנה.

בלא מעט מקרים, התוצאה של הנסיעות האינטנסיביות האלו היא טשטוש מוחלט של מראות המקום וחוויותיו. כאשר באופן מתמשך עסוקים להגיע לקצות העולם: לדרום אמריקה, להודו, לסין, לדרום מזרח אסיה, לאפריקה וכמובן מספר רב של פעמים לצפון אמריקה ואת אירופה הקרובה אין בכלל טעם לספור במניין, נוצרת לפעמים רוויה חווייתית והטיול ליפן עובר מבלי שבאמת הובנה המשמעות של השוני התרבותי המרתק. כאשר רגילים להגיע לנהרות ענק, להרים נישאים ומפלי מים אדירים, הצפייה במקרים רבים היא לריגוש גדול יותר מהפעם הקודמת מבלי לתת את הדעת לכך שהפעם הטיול הוא לגילוי של עוצמה תרבותית ולא של תצורות נוף מרשימות במיוחד.

מטיילים רבים כלל אינם מגיעים לטיול מתוך עניין ביפן עצמה. ישנם כאלו, בעיקר גברים, שלאחר שנים ארוכות של פעילות אינטנסיבית במקום העבודה, מוצאים את עצמם חסרי מעש והם מפצים על כך בהקפת הגלובוס פעם אחר פעם. ישנם כאלו שמערכת היחסים שלהם בבית כל כך מורכבת וקשה שהם מעדיפים לבלות את הזמן באוטובוס עם קבוצה של זרים רק כדי לא להתמודד עם הזוגיות שלהם בבית. יש כאלו שפשוט לא יכולים לעמוד בלחץ החברתי כי כולם כבר היו ביפן אז מוכרחים. יש כאלו שדווקא סביבתם הקרובה איננה נוהגת להתבונן מזרחה בערגה אז הם מבקשים ליצור לעצמם ייחוד ולספר שנסענו ליפן. יש המון סיבות לישראלים לנסוע לטייל ביפן ורק מיעוטן קשור בכלל לסקרנות, לעניין, לרצון לגלות עולם חדש ותרבות חדשה.

שאלה שכמעט תמיד חוזרת ועולה במפגש: יהיה אפשר לרכוש מים באוטובוס? לא. אבל בטיול האחרון שלנו לתאילנד היה אפשר.... העובדה שביפן אפשר לשתות מים בכל ברז באופן חופשי גם בשירותים הציבוריים, שבכל חנייה של האוטובוס יש מערך שלם של מכונות תקינות לגמרי ובהיצע עשיר מאוד של משקאות במחירים נוחים ושבאופן כללי אין שום צורך במכירת מים באוטובוס כלל לא מעניינת את השואלים והם חרדים שמא כבר עכשיו הם זיהו מצב בו מישהו מנסה לחסוך בהוצאות על חשבונם.

ביפן, כל האוטובוסים המשרתים תיירים, בין אם תיירות פנים או תיירות חוץ, הם בעלי דלת אחת בלבד ליד הנהג. יש לכך, כנראה, הצדקות בטיחותיות בגלל צפיפות החנייה באתרים השונים. אבל כמעט תמיד יהיה מי שימחה על כך שזה לגמרי לא בסדר. במיוחד עם אותו מוחה היה בעברו מנהל בכיר בחברת תחבורה או קצין בטיחות או מפקד בצבא. מייד תעלנה שאלות מדוע זה כך ושזה לא בסדר ומה ניתן לעשות. אז זהו, לא ניתן לעשות כלום וזה מה שיש. רק שיהיו כאלו שכבר במפגש סימנו את הדלת האחורית החסרה כמטרה לתלונה בעת השיבה הביתה. האם יש שירותים באוטובוס? לא. אבל בטיול בארה"ב היה.... גם כאן לגמרי לא חשובה העובדה שביפן בכל מקום בו מותר לאוטובוס לעמוד יש מערך שירותים ציבוריים בחינם ובדרך כלל ברמת ניקיון מאוד גבוהה. ההערה הנכונה כבר נרשמה בפנקס הקטן לשימוש אפשרי בעתיד.

כמעט ולא תהיה הנחיה לקראת הטיול שתעבור ללא הערה מתקנת שבטיול עם המדריכה חנה או שושנה או המדריך ציון לווייטנאם, לסין, לגואטמלה או הודו, זה היה אחרת. בלא מעט מקרים אוסף הפרוטוקולים שלוקט בטיולים הרבים היה רוב מה שנשאר בזיכרון. לעומת זאת, חוויות הטיול עצמו היו צרובות באלפי תמונות בסלולר שהועברו אחר כך לתיקיות מסודרות במחשב ובפועל הן לא עניינו את אף אחד. למרות הצפייה לשבת עם הנכדים ולשתפם בפלאי העולם הגדול הדבר אף פעם לא קורה. אלפי התמונות הללו הופכות להיות לבליל חסר משמעות של רצף משמים של מקומות ואנשים ששמם נשכח.

שינה על הרצפה בקויה- סאן

צילם: יוסי חיים (2019)

דוגמה לאחת התלונות האופייניות והמוזרות ביותר היא כנגד השינה על רצפת הטטמי במנזר בקויה-סאן. למרות שהמטיילים עצמם היו אלו שבחרו את מסלול הטיול, זאת עדיין סיבה לבוא בטענות. במסלול הכולל את הר קויה, אתר אליו עולים לרגל יפנים רבים, מאוד מכובד ונחשב ככזה כבר למעלה מאלף שנה. אנחנו ישנים במנזר המארח את עולי הרגל על רצפת הטטמי כמו שנוהגים עד היום יפנים רבים גם בבתי דירות מודרניים ואוכלים ארוחת ערב ובוקר בסגנון יפני אוטנטי לגמרי. החדר נקי והשינה בסך הכול נחשבת למאוד טובה ובריאה. אבל כבר במפגש יעלו טענות קשות על החוויה המתוכננת, למרות שאף לא אחד הכריח מי מהם להעדיף דווקא את המסלול הזה.

מפגש הקבוצה הוא בזעיר אנפין הטיול ליפן כולו. אלו שבאמת מגלים עניין מקשיבים מסוקרנים והמעט שעולה בתדריך כבר מעורר אצלם ציפייה לחוויה מסוג אחר. ציפייה שבדרך כלל מתגשמת ועוד יותר. אבל המטייל הישראלי מהסוג האחר? הוא בעצם כבר סיכם את המסע לפרטיו ומתחיל לגבש תוכניות לטיול הבא. המשימה העיקרית העומדת בפניו כעת היא לצמצם הוצאות עד כמה שאפשר מצד אחד ולהבטיח שיהיה ברור את מי צריך לרצות כדי שהעניינים יתנהלו כשורה במהלך הטיול עצמו.

***יואב גל – אקדמאי בתחומים מגוונים - כלכלה, ניהול-ידע, משפטים והוראה.**

פרסם שני ספרים ומאמרי מחקר רבים. התגורר ביפן, תר בה הרבה ולמד את שפתה. ארגן והדריך בה טיולים לישראלים. הדברים שכתב נשענים על המפגש ההזוי לעיתים ביניהם, הישראלים, ליפן.

זהות ואזרחות ישראלית – מסע מחקרי ואישי

ד"ר ירדן עינב *

בשורות הבאות ברצוני לספר על המסע שעברתי בתקופה שבה כתבתי את עבודת הדוקטורט שלי באוניברסיטת אדינבורו בממלכה המאוחדת בבריטניה. נושא העבודה הוא זהות ואזרחות ישראלית. אני עצמי יליד הארץ (נולדתי ב-1976 בפ"ת), גדלתי ברמת אביב בת"א, וחונכתי חינוך ישראלי-ציוני. למדתי בתיכון אליאנס ברמת אביב, הייתי מדריך בשבט אביב בצופים, וקצין ארגון רפואה בצה"ל. כשסיימתי את השרות הצבאי נרשמתי ללימודי פסיכולוגיה, סוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת ת"א. שם נחשפתי לעולמה של האנתרופולוגיה החברתית, כשלמדתי אצל פרופ' משה שוקד, מבכירי האנתרופולוגים בארץ.

שיטת המחקר באנתרופולוגיה החברתית או האנתרופולוגיה התרבותית (כך היא נקראת בארה"ב) היא "תצפית משתתפת" במסגרת של "עבודת שדה". לפי המסורת האקדמית האנתרופולוג היה עוזב את האוניברסיטה, ונוסע למשך שנה לפחות לגור ב"שדה" המחקר שלו (בד"כ שבט מבודד, שתושביו אינם יודעים קרוא וכתוב), לומד את השפה המקומית, ונטמע בחיי האוכלוסייה המקומית. במהלך תקופה זו כותב האנתרופולוג את תצפיותיו ב"יומן שדה", אותו יעבד לבסוף לטקסט, שמציג את התרבות המקומית, ונקרא "אתנוגרפיה". בשנים האחרונות יותר ויותר אנתרופולוגים חוקרים לא רק בשבטים מבודדים, אלא גם בחברות המערביות המודרניות.

כשסיימתי את לימודי התואר הראשון התקבלתי ללימודי דוקטורט באוניברסיטת אדינבורו בסקוטלנד, בריטניה. מעולם לא עזבתי את ישראל לתקופה ממושכת לפניי כן, והמסע לשם שינה את השקפת עולמי באופן משמעותי. אדינבורו היא עיר עתיקה עם מסורת עשירה. במרכזה מתנשאת טירה והר קטן שנקרא "ארתור'ס סיט" (הכסא של ארתור). יש בה גם ארמון קיץ של מלכת בריטניה, והיא מארחת מדיי קיץ את פסטיבל אדינבורו המפורסם. אדינבורו היא גם בירתה של סקוטלנד, שמהווה חלק מ"הממלכה המאוחדת" הבריטית.

המחלקה לאנתרופולוגיה חברתית באדינבורו היא מהטובות בבריטניה, והיא מתמחה באזורים של דרום-מזרח אסיה והמזרח התיכון. הצעת המחקר שלי עסקה בלאומיות ישראלית, והמנחה שלי שם הייתה ד"ר איריס ז'אן-קליין, שחקרה לאומיות בזירה הבייתית בקרב פלסטינאים תושבי יהודה ושומרון (הגדה המערבית). מאוחר יותר הגיע למחלקה פרופ' טוביאס קלי, שגם הוא חקר בקרב פלסטינאים ביהודה ושומרון. בתקופה ששהיתי שם (2003-2004 ולאחר מכן עוד תקופה קצרה) היו דוקטורנטים נוספים במחלקה - שניים מהם חקרו גם הם בישראל. עוד דוקטורנטים במחלקה חקרו בלבנון, בסוריה, בסרי לנקה (שניים) באפריקה ובארה"ב.

בתחילת הדרך מה שעניין אותי הייתה תופעת הלאומיות, וזאת בהשראת ספריהם של ארנסט גלנר ("לאומים ולאומיות") ובנדיקט אנדרסון ("קהילות מדומיינות"). בהשפעת המנחה שלי התחלתי להתעניין גם בלאומיות הפלסטינית. מבריטניה הסיפור הישראלי נראה שונה לגמרי

מאשר הוא נראה לי כשחייתי בישראל. הבנתי שמבחינת הבריטים אנחנו הישראלים עוד עם של "ילידים", שחי בקולוניה שלהם וקיבל עצמאות ב-1948. הסכסוך הישראלי-פלסטיני נתפס כסכסוך לאומי בין יהודים לערבים, ואפילו כסכסוך אתני בין שני עמים "ילידים". את הסיפור הציוני לא כולם מכירים היטב, ולעומת זאת הפלסטינים נתפסים כ"דוד" הקטן במאבקו ב"גוליית" הישראלי החזק.

תוך כדי התעמקות בטקסטים שונים בנושא, ובהשראת ספרו של הסוציולוג אורי רם על התפתחותה של הסוציולוגיה הישראלית, עלתה בי המחשבה שייתכן שאקדמאים ישראלים, ובניהם אנתרופולוגים, מנציחים את הקונפליקט היהודי-ערבי דרך המונחים שהם משתמשים בהם. השימוש במילה "ישראלים" נעשה בתפיסה ציונית, ומשמעותו היהודים, כאשר למעשה לא כל הישראלים הם יהודים, וחלקם ערבים. הצעתי למנחה שלי מונח חדש, שהוא "ישראליות כתרבות של אזרחות". המשמעות הייתה שהמונח "ישראלים" ייצג את כל האזרחים הישראלים, יהודים וערבים גם יחד. מאותו רגע עניין אותי לבדוק אם קיימת בישראל תפיסה כזו, תפיסה אזרחית של הזהות הישראלית.

נותרה לי עוד משימה חשובה אחת - לבחור "שדה" למחקר שלי. מתוך העניין שלי בסכסוך הישראלי-פלסטיני בחרתי בעיר (יש שיאמרו התנחלות) אריאל ביהודה ושומרון (הגדה המערבית). התקבלתי לעבודה כמתרגל (ואח"כ מרצה) ב"מכללת יהודה ושומרון" (היום - אוניברסיטת אריאל), והתחלתי בהכנות למסע. היתרון הגדול של שדה המחקר שלי היה שלא הייתי צריך ללמוד שפה נוספת כדי לבצע את המחקר. יצרתי קשר עם פרופ' דן סואן, שהיה ראש המחלקה הבין תחומית במכללה (ולאחר מכן ראש המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה), והוא ליווה את המחקר שלי במהלך השהות שלי במכללה.

יש לציין שמטרתו של האנתרופולוג באשר הוא עורך מחקר היא להביא את "זווית המבט של היליד", ז"א שהאנתרופולוג חוקר תרבות זרה בעיניים לא שיפוטיות, ומנסה להבין את עולמם של נחקריו. לגביי מתיישבי יהודה ושומרון ("המתנחלים") קשה להתווכח עם כך שהם רואים את עצמם בעיני רוחם כישראלים וציונים. אולם, בדוקטורט שלי אני מבחין בין ה"ציונות כחול-לבן" לבין מה שאני קורא לו "ציונות כתומה", הציונות של המתנחלים ביו"ש. עוד מונח שעשיתי בו שימוש בדוקטורט שלי הוא "שטח הפקר פוליטי". בהשראת מחקריה של יעל נוורו-ישין ב"רפובליקה הטורקית של צפון-קפריסין" אפיינתי את יהודה ושומרון (הגדה המערבית) כ"שטח הפקר פוליטי", ז"א טריטוריה שלא מוכרת כמדינה על ידי הקהילה הבינלאומית. חשבתי שזה תאור מתאים לטריטוריה הזאת, שאינה בדיוק חלק מישראל ומצד שני אינה בדיוק מדינה פלסטינית (אף שב-2012 קיבלה "פלסטין" מעמד של "מדינה שאינה חברה" באו"ם).

במהלך שהותי במכללה ביו"ש (בין השנים 2004-2006), ובהתאם למסורת של "עבודת שדה" אנתרופולוגית, ביצעתי תצפיות על נושאים שנראו לי קשורים לזהות לאומית ישראלית. בנוסף, ערכתי ראיונות עם יותר משלושים סטודנטים ישראלים. נאמן לעיקרון של "ישראליות כזהות של אזרחות" הקפדתי לראיין גם סטודנטים יהודים וגם סטודנטים ערבים. שאלתי אותם כיצד הם מבינים את הזהות הישראלית שלהם, והגעתי למסקנה שהסטודנטים היהודים רואים אותה ב"משקפיים" של הציונות, זאת אומרת שזהות ישראלית וזהות יהודית חופפות אצלם. מעניין לציין שגם הסטודנטים הערבים זיהו עצמם כישראלים, אך אצלם זו הייתה "זהות ישראלית של אזרחות". חשוב לומר שמחקר אנתרופולוגי תמיד נערך בנקודה מסוימת במקום ובזמן. ייתכן בהחלט שאם הייתי בוחר ב"שדה" אחר הייתי רואה ושמע דברים אחרים על הזהות הישראלית, אך זו המגבלה (וגם היתרון) של האנתרופולוגיה כתחום מחקר.

לסיכום, המסע שעברתי מישראל לבריטניה ומשם ליו"ש (הגדה המערבית) שינה את תפיסת הזהות הישראלית שלי ואת הבנתי כלפי הסכסוך הישראלי-פלסטיני. התעמקותי בחקר הציונות

כאידאולוגיה, שהובילה תחילה להקמתה של מדינת ישראל, ובהמשך להתיישבות (התנחלות) בשטחי יו"ש (הגדה המערבית) - טריטוריה שאינה מוכרת פוליטית בעולם כמדינה בפני עצמה או כחלק ממדינת ישראל. לבסוף, למדתי שישראלים רבים רואים את הזהות הישראלית שלהם כזהות לאומית יהודית-ציונית, אבל מצאתי גם סימנים לקיומה של זהות ישראלית אזרחית, "ישראליות כתרבות של אזרחות". המחקר שלי פורסם כספר באנגלית בהוצאה בינלאומית ב-2014. ב-2019 פירסמו קמיל פוקס ושמואל רוזנר ספר (Israeli Judaism), המבוסס על סקר מקיף ביותר, שטוען שאכן מרבית הציבור היהודי בישראל (55%) רואה עצמו כישראלי-יהודי במשולב (Jewsraelis). אחוז נמוך יותר (15%) רואים עצמם כ"ישראלים" בלבד.

***ד"ר ירדן ענב – מתגורר ברחובות. אנתרופולוג חברתי, ומלמד באוניברסיטה הפתוחה ובמכללת לוינסקי לחינוך קורסים בנושא אנתרופולוגיה, סוציולוגיה, ורב-תרבותיות.**

סיפורי אהבה בתנועת הבריחה, אירופה 1944-1949

ד"ר מירי נהרי

לקראת ט"ו באב הוזמנתי לערב חגיגת "אהבה", שבו המשתתפים באים לבושים לבן, מביאים כיבוד כיד המלך ומספרים ספורים על אהבה. הוצע לי להצטרף למספרי הסיפורים ולספר סיפורי אהבה מתקופת תנועת הבריחה. עלה בראשי הרעיון ושאלתי חברים שהכרתי: "איך נפגשו ההורים שלכם בדרכם לארץ-ישראל?" שמעתי סיפורים מרגשים, משעשעים, אפילו מצחיקים ששזורים בהם בדידות, כאב, צורך עצום בקשר, בחום, באהבה.

מאז אני אוספת סיפורי "אהבה בבריחה". לפעמים המספר או המספרת מספרים לי את סיפורם בעל פה ובצורה לא מדויקת, וקיים קושי לרשום אותם במדויק ואני משחזרת אותם לאחר מכן, בבית. אנשים אחרים שלחו לי את סיפורם כתוב והוא מובא כאן מקוצר משהו. השמות כולם בדויים.

שביל הבריחה באלפים

מאשה, בחורה צעירה, נשארה לבדה מכל משפחתה, רזה, ירודה גופנית. אחרי המלחמה החלה דרכה בדרך לא דרך, ברגל, ברכבות, בין גבולות, במחנות מעבר. בנתיבי ארגון הבריחה נדדה כפליטה מפולין לצ'כוסלובקיה לאוסטריה, לחופי הים התיכון אל אוניות המעפילים בדרך לארץ-ישראל. במחנה המעבר בסאלפלדן, עיירה אוסטרית לרגלי האלפים על הגבול עם איטליה, קבוצה של ניצולים קיבלה הודעה כי למחרת, עם רדת הערב, יוצאים לדרך. עליהם לטפס ברגל על הרי האלפים במעבר הקרימל, המחבר את אוסטריה עם אטליה. זהו מעבר תלול שרוב חודשי השנה מכוסה בשלג. זהו הגבול האחרון הקשה מכולם. מאשה ארזה את תרמילה, כל רכושה עלי אדמות, ויצאה לדרך עם הקבוצה. התרמיל קטן אך כבד על כתפה,

הנשימה כבדה, העלייה תלולה, הרגלים בקושי נשאו אותה. צעדיה כבדים, הקבוצה התרחקת. לפתע ניגש אליה בחור צעיר מהקבוצה לקח את תרמילה ועזר לה להמשיך ללכת.

ניצולי מחנה הריכוז בוכנוואלד מגיעים
לנמל חיפה. מתוך ויקיפדיה

"אני יעקב, אני יודע שקוראים לך מאשה" אמר. הוא עודד, תמך, נשאר איתה גם כשהקבוצה התרחקה. לאט הם עלו בדרך התלולה. כשהייתה שצריכה לנוח רגע, ישב אתה, ציפה לה. החושך ירד.

"אם תעביר אותי את ההר לאיטליה, אני מתחנתת איתך." אמרה לו.

אחרי עשרה ימים הם נישאו.

מספרת הסיפור היא ביתם שנולדה באיטליה, במחנה הבריחה. המשפחה החדשה, הקטנה, עלתה יחד לאוניית המעפילים.

מזוודה קטנה עם כביסה מלוכלכת

יאיר, בחור צעיר, בן קיבוץ בארץ-ישראל, היה חייל הישוב העברי מהבריגדה שרת בצבא הבריטי והוצב באיטליה. לא נלחם הרבה, אך המפגש עם שארית הפליטה היה מטלטל ומרגש עבורו כמו גם הלוחמים ביחידתו. משאיות הבריגדה סיעו אז להוביל ניצולים באופן לא לגאלי וולא תיעוד, במעברי גבולות. החיילים הכינו מקומות לקלוט את הניצולים, טיפלו בילדים בבתי הילדים. אחד "המבצעים" של הבריגדה היה מבצע "חתונות". החיילים נשאו, בנישואים פיקטיביים, ניצולות שואה ואלו קיבלו אישורים רשמיים של ממשלת בריטניה להגיע לארץ-ישראל כנשות חיילים בריטיים. במסגרת מבצע זה נשא יאיר, גיבור סיפורנו את אניה, אישה צעירה, ניצולת שואה. עם צמת זהב ארוכה. לאחר "החתונה" ביקש יאיר "החתן הטרי" מאניה "אשתו" לקחת עבורו לארץ-ישראל מזוודה קטנה. הסכימה, כמובן.

"ומה במזוודה?" שאלה

"כביסה מלוכלכה שלי. כשאחזור ארצה אבוא אליך לקחת את המזוודה."

"אחכה לך עם כביסה נקיה ומקופלת"

כשחזר הביתה לארץ בתום שירותו באירופה, הלך אל הצעירה לקחת את המזוודה. לאחר זמן לא רב הזוג נישא, הפעם באמת.

את הסיפור סיפר בנם שנולד בארץ.

שתי תמונות

שניהם, חיים ורוחלה, מריגה, לטביה, אך שם לא נפגשו. חיים היה פעיל במרכז הבריחה, פעילות מסוכנת ביותר באותם מקומות בשל המעקבים של הק"ב הרוסי אחר "בוגדים" שמנסים לברוח מבריה"מ. ידוע היה שמי שניתפס נחקר באופן אכזרי ורבים מהנתפסים הגיעו לגולאגים, לארץ "הדובים הלבנים", הלא היא סיביר. חיים הצליח לברוח מריגה לפולין ומשם בדרכים עקלקלות למחנה עקורים בגרמניה. כאן עסק גם בבריחה.

רוחלה, הגיעה לאחר קשיים רבים לאותו מחנה. עם הגיעה נאמר לה כי עליה להירשם במזכירות המחנה. היא הגיעה למזכירות עם תמונה אחת כפי שנתבקשה אך שם קיבל אותה

חיים, והעמיד אותה על טעותה: "יש צורך בשתי תמונות, חזרי מחר והביאי התמונה השניה."
התעקש.

הלכה וחזרה למחרת עם תמונה שניה. רשם אותה חיים ומאחר ששניהם מריגה הזמין אותה
לאכול עמו ארוחת ערב באחד מימי השבוע.

הסכימה. קבעו ערב ויצאו. בתום הארוחה הוציא חיים את ארנקו כדי לשלם למלצר והנה היא
רואה את תמונתה שם...

לא עברו ימים רבים והשנים נישאו עוד בהיותם במחנה. לארץ הם כבר הגיעו שלושה. תינוקם
בכורם עוסק כיום בכתיבת ספר על פעילות אביו ומעלליו בתנועת הבריחה.

אספה, ערכה וכתבה: ד"ר מירי נהרי

ביוגרפיה של רחוב: ישבעם וצבי גלזר

צבי תדמור

שניים מילדיו של אליהו גלזר גרו ברחוב וייצמן 16 ברחובות. לעיתים רחוקות ראיתם חולפים
על פני בדרכם "למושבה". לא ידעתי דבר אודותם. עתה, התפנית לחקור ולכתוב קורותיהם
של מי שהיו שכניי.

סיפרו על ישבעם, כי משחר ילדותו אהב לקרוא. הספרייה העירונית היתה פתוחה פעמיים
בשבוע, והילד לא החמיץ אף החלפה. פעם הספרנים אסתר סמילנסקי ויהודה גורודיסקי פנו
אליו ושאלו: "ילד אתה מחליף ספרים פעמיים בשבוע, האם גם אתה קורא בהם?" עמד ישבעם
וסיפר את תוכנו של הספר האחרון שקרא, לפרטי פרטיו. נשקה לו הספרנית ואמרה: "אם כך
בכל פעם שתבוא לספריה אתן לך שני ספרים". כשסיים ישבעם את ביה"ס העממי עבר
לירושלים ללמוד בביה"ס "למל".

במלחמת העולם הראשונה שרת בצבא הבריטי כסרג'נט בגדוד העברי "ראשון ליהודה". כשהגדוד פוזר, חזר ישבעם לרחובות. מכספי מענק השחרור שקיבל מהצבא הבריטי, רכש מכונית פורד צבאית, הפך אותה למונית והחל להסיע נוסעים בקו רחובות-תל אביב (על "מעלליו" כנהג מונית ראו הכתבה של שוקי פורר בעלון מס' 10).

בשנות העשרים החל בעידוד פעילות גופנית וספורט במושבה, בעזרת ידידו צבי נשרי, ראשון מורי ההתעמלות בארץ. למכביה הראשונה ב-1932, אירגן משלחת גדולה מיישובי הדרום.

במאורעות 1938 לימד את תושבי רחובות שימוש בנשק. במרתף הגימנסיה חיכתה לו קבוצת איכרים, וביניהם אביו אליהו. בהמשך, בתחנת הרכבת בצמח, אבטח מהנדסים בריטים שעבדו במקום בהחלפת קו טלגרף מצמח לדמשק. באותה שנה

התמנה לארגן את ההגנה על המושבה, והיה למפקד ה"משמר-נע" בדרום הארץ. אחר כך ארגן את ההגנה בצפת, והיה למפקד הנוטרים במקום.

צבי, אחיו של ישבעם, לאחר שסיים את ביה"ס עממי ברחובות, יצא ללמוד בבית הספר החקלאי "מקווה ישראל" ולאחר שסיים לימודיו, עבד בפרדסי חדרה, ובהכשרה בתחנת הניסיונות החקלאית בבית שאן, שם חרש בשדה בזוג פרדות בעת רעש האדמה העז שפקד את הארץ ב-1927.

צבי שמשפחתו לא יכלה לממן לו לימודים גבוהים מעבר לים, היה תאב דעת וסקרן והחליט לגלות את אירופה בכוחותיו. למימון המסע חזר לרחובות ועבד בביח"ר יפ-אורה, בייצור יין ובגידול תולעי משי. כאשר היה בן 23 הפליג בספינה לצרפת, כשהוא מצויד בצרפתית הדלה

שלמד ב"מקווה ישראל", במעט חסכונות ובספר התנ"ך. בצרפת עבד כפועל חקלאי בכפרים נדחים.

ב-1931 נסע לקונגרס הציוני ה-17 בבזל, בהנחיית ארלזורוב, וחווה בפילוג הדרמתי בתנועה הציונית ופרישת ז'בוטינסקי וסיעתו. עבר להולנד ועבד בצביעת מנופי אוניות בנמל רוטרדם. בווינה "התבקש" ע"י שליח הסוכנות, בזכות הפספורט הפלשתינאי המנדטורי לשאת אישה יהודיה מהונגריה בנישואים פיקטיביים ולהעלותה ארצה, וכמוסכם ביניהם נפרדו דרכיהם בארץ.

עם שובו לארץ ב-1932 החל לעבוד כפועל קידוח בקדיחת בארות מים באזורים שונים: שפלת החוף (עזה ויהודה) פרדס חנה, כורדני והקריות, עמק יזרעאל מורדות הגלבוע והרי נצרת, בעוד משפחתו הצעירה-אשתו ובנו, נודדים עמו בארץ מקידוח לקידוח. ב-1940 חזר לרחובות לבית אביו וגר עם משפחתו בדירה צנועה וקטנה בת חדר אחד ללא חשמל ושירותים בצריף קטן בחצר. בשנות המלחמה כאשר פחתו קידוחי המים עבד

כמחסנאי במחסני האספקה של צבא הבריטי והאוסטרלי בתחנת הרכבת ברחובות. הודות לתעסוקה זו המשפחה שרדה את תקופת המלחמה והמחסור במזון.

על אותם ימים, סיפר בנו הבכור דרור גלעד: "... סבא ניהל רפת לחלב, בעוד שסבתי אחראית על הכנת מוצרי החלב (בסיוע הנכדים). כיוון שיצוא ההדרים לאירופה נקטע, עודף התפוזים שימש לתעשיית מיצים ומוצריו ביפ-אורה ופרי-פרי. סבא קנה בפרוטות שקי תפוזים להזנת הפרות והן הפיקו מתפוזי הזהב-חלב זהוב, מתוק מדבש. מרבית תזונתנו הייתה חלב ומוצריו. בחצר היה טבון (תנור לאפיה ובשול) ותפוזים טריים. מכתה ג' מונית לאחראי על אספקת הדרים לביתנו מפרדס גורודיסקי, בקצה רחוב ויצמן. נטלתי דלי ומילאתיו תוך דקות..."

"...ב-1943 הגיעו לא"י משפחות פולניות עם חיילי צבא אנדרס והתמקמו במלון רימון, מול ביתנו. שרה, אמי, דוברת פולנית מילדותה, מצאה תעסוקה כמבשלת במטבח. זכורני שתמיד בגמר היום הביאה אלינו את שיירי המזון בסירי המטבח. אציין שבאה מבית דתי שהקפיד מאד על הכשרות, אך כלי האוכל לא היו כשרים והבשר-חזיר. היא כלל לא טעמה, אך דאגה לתזונתנו. כדי לשפר את מצבנו הפיננסי השכירה ללילה לקצין פולני את מיטתי בחדרי במבואה, בו ישנתי והכנתי את שעורי לאור העששית. עברתי לישון בחדר השינה במיטה מתקפלת לצד הורי שישנו במיטתם יחד עם משה אחי בן השלוש. כיון שהשירותים היו בחצר, הונס סיר לילה לעשיית הצרכים. כל בוקר הדייר יצא לשירותים (ששמשו כ-20 דיירים) וחזר לחדרו רענן ומצוחצח, כדי ללבוש מדיו ולצאת למלון. בוקר אחד, רענן וצח בחוזרו, יצאה אמא עם עביט השופכין, כשהיא מתרוננת בשיר עם פולני. פתחה את החלון ובהינף אחד, מבלי להסתכל, רוקנה אותו על שביל החול, ועל ראש הקצין הבוהק. הקצין הנפגע והמושפל פרץ בשטף גידופים על היהודים המסריחים... התוצאה, הקצין הפולני עזב עם חבריו את הארץ וחזר לביתו בפולין. אמא איבדה את משרתה, ואנו איבדנו את שאריות המטבח הפולני."

ב-1946, לאחר מלחמת העולם השנייה, הוקמה אגודת "הקודחים-רחובות" שמנתה אחד-עשר חברים. מרביתם היו "מחוסרי עבודה", לאחר שפוטרו מעבודתם במחנות הצבא הבריטי בארץ בתום המלחמה, ומשפחותיהם חיו "מהיד אל הפה". בתחילה מכונות הקידוח היו פשוטות והתבססו על עבודת ידניים, שהייתה קשה ומייגעת בגשמי החורף ובחום הקיץ.

בקבוצת הקודחים בלטו ישבעם וצבי גלזר במקצועיות ובאחריות, וזכו לאמון, הערכה רבה ומוניטין.

במלחמת העצמאות הקודחים גויסו עם מכונות הקידוח לעבודות ביצורים ומחסומי הגנה ביישובי האזור, בקיבוץ רוחמה הנצור, שנותק ממרכז הארץ. בשלהי מלחמת העצמאות עבדו בקידוחי מחקר ליד נתיבות, בתחנת שאיבה של חברת "מקורות", לאחר מכן, ב- 1949 שיקמו את בתי קיבוץ נגבה שחרבו במלחמה. בשנות החמישים, עם גל העלייה הגדול, היה להם חלק נכבד בהקמת מושבי עולים בדרום והקמת שכונות מגורים חדשות בישובים, לרבות במחנות צה"ל ובשדות תעופה. ערכי עבודה ועמל הייתה דרכם וגידלו את ילדיהם לרכישת השכלה והתיישבות.

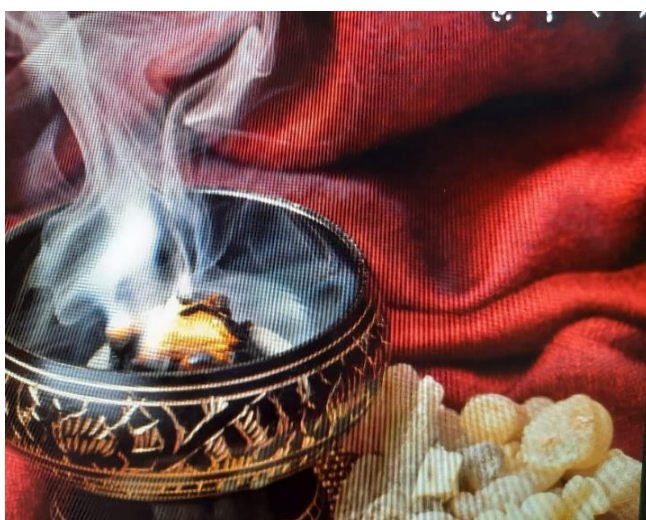
היה הייתה עברית

אוי, מְכוֹרָה שלי

רות קלי

במשחק טלוויזיה נשאלה השאלה: מה פירוש המילה מְכוֹרָה מבין שלוש האפשרויות האלה:
1. בת בכורה. 2. מולדת. 3. בחירה. [הנשאל(ת) לא ידע(ה) את התשובה.]

כשלאה גולדברג כתבה את השיר: "מְכוֹרָה שלי, ארץ נוי אביונה ... ושבעה ימים אביב בשנה..." היא בעצם שרה על מולדתה, שבה נולדה, ולא כפי שחשבנו – על ישראל.

בספר יחזקאל (פרק כ"ט) כתוב:
"וְהַשִּׁבּוֹתֵי ... עַל אֶרֶץ מְכוֹרְתָם..."

אכן, הנביא יחזקאל מקרב אותנו אל שורש המילה מְכוֹרָה (גם: מְכוֹרָה) במילה 'פור' המופקרת מתוך הביטוי: 'פור מחצבתנו', המקום שממנו נוצרנו, שבו נולדנו, מולדתנו. ועוד שגורים הצירופים: 'פור היתוך', 'הפור האטומי'.

אני מציעה עוד כמה מילים לחידון: מה פירוש המילה פְּזוּרָה? 1. תסרוקת שיער מפוזר. 2. בלגן. 3. תפוצה. {לדוגמה: הפזורה היהודית בעולם.}

ומה פירוש המילה **קטוֹרָה**? 1. שם של אלה כנענית. 2. בשמים שנשרפו באש להעלאת ריחם הטוב. 3. כינוי לקוטרת שמקטרת כל הזמן.
ומילה אחרונה להיום, מהי **זְמוּרָה**? 1. לקט שירים מזמרת הארץ. 2. כינוי לרכלנית ש'מזמרת'.
3. ענף של גפן הנושא את אשכולות הענבים.
אפשר לשלוח תשובות למכתבים למערכת.

משולחנו של גיאוגרף

40 שנה למלחמת מלויניס - פוקלנד. (אפריל - יוני 1982)

שוקי ברנדויין*

צילום: אתר גאג'ט ליין

לארכיפלג המרוחק, שנמצא על מדף היבשת הדרום אמריקאית חשיבות אסטרטגית רבה בשל מיקומו כצומת דרכים, קרבתו למצרי מגלן המקשרים בין הימים הדרומיים וכתחנה בדרך ליבשת הדרומית אנטרקטיקה. הבריטים שולטים בארכיפלג מאז מחצית המאה ה-19, והקימו בו את עיר הבירה והנמל פורט סטנלי. כלכלת האי מתבססת על גידול כבשים.

בשנות השבעים נקלע המשטר הצבאי בארגנטינה למצוקה עקב כישלון מדיניות כלכלית וחברתית (שנת 1975 הייתה שנת השיא בחטיפות ועינויים של מתנגדי משטר) והפנה את תשומת הלב הציבורית לנושאים לאומיים שהובילו לעימות עם צ'ילה על שייכותם של 3 איים בארץ האש, בשנת 1978 התנהל יום קרב שהסתיים במעורבות האפיפיור ובמשאל עם בו ויותר הציבור הארגנטינאי על איים אלו לטובת צ'ילה. לאחר שהתפוגגה אופוריית מרדונה

שהובל והוצג בכל כנס וטקס לשמחת ההמונים, הפנה גלטיירי את תשומת הלב לנושא בעל קונסנזוס לאומי רחב, איי המלבינס, 1982.

Crucero A.P.A. General Belgrano

אנגליה הגיבה בגירוש הארגנטינאים שהיוו את עיקר כוח האדם ונותני השירותים בפוקלנד, משפחות פליטים מובטלים מלאו את חוצות העיר הדרומית ריו גשגוס ולכאורה נראה שהציבור בארגנטינה תומך במהלכי החונטה הצבאית, הפגנות תמיכה התקיימו בבואנוס איירס. הצבא הארגנטינאי כבש את האיים באפריל

1982, מתוך הנחה שמרגרט תאצ'ר לא תרחיק לכת. תאצ'ר השיבה לניסיון הפישור האמריקני בלשון: **כשהיפנים תקפו בהווי, לא חשבתם שזהו אי שולי, קטן ומרוחק, יצאתם להגן על ארצכם, וגם אנו נעשה זאת.**

הצי וחיל האוויר הבריטי תקפו בפוקלנד תוך כדי קבלת סיוע צ'יליאני ושימוש בנמלים ומתקנים בעיר פונטה ארנס הדרומית. הצבא הארגנטיני קרס וגילה יכולות לחימה ולוגיסטיקה ירודות ביותר, חיילים ארגנטינאים רעבים וקפואים הסגירו עצמם לצבא הבריטי. לעומת זאת הפתיע חיל האוויר הארגנטינאי שתקף והטביע באמצעות טיל אקסוסט את המשחתת שפילד. מטוסי מיראז' וסקייהוק ארגנטינים ביצעו גיחות נוספות ופגעו בכלי שייט בריטיים נוספים, בחלק ניכר מהתקיפות האוויריות שבוצעו בגובה נמוך, פגע החימוש הארגנטיני במטרות אך לא התפוצץ. הצי הבריטי יצא בעור שיניו ממתקפות אלו.

הטבעתה של המשחתת הארגנטינאית הישנה 'גנרל בלגראנו' על 332 מלחיה (היא המשחתת פניקס שנפגעה ע"י היפנים בתקיפת פרל הרבור 1941) בשעה שאניה-גרואטה זו לא היתה באזור הקרבות ולא הפליגה לעברו, הביאה את התקשורת הבריטית לדרוש לסיבות ולשיקולים

שבפעולת דמים מיותרת. תאצ'ר בנאום דרמטי העניקה גיבוי מלא לצבא וקיבלה על עצמה את אחריות באמרה: **הם סיכנו את בחורינו, ואם היה צורך, הייתי מורה זאת שנית.** הכישלון הארגנטיני המחפיר הוביל לנפילת החונטה הצבאית ולנטישת השלטון, שהותירה את ארגנטינה כספינה ללא קברניט אבודה בים.

הארמדילים. (פוגויל).

הארמדילים היו חיילים-פליטים-עריקים ארגנטינאים שהתקבצו בחפירות רחוקות בשדה הקרב באיי המלווינס מוכי הרוח והקור. שדה קרב שבו היו הם, חיילים שאומנו לירות בנשק, לרוץ ולהסתער, ומצאו שדה קרב לילי נשלט בטכנולוגיות מכ"ם ואינפרה אדום, גם לסגת לא יכלו לאחר שיחידותיהם פיזרו מוקשים בעורפם. הארמדילים הסוו את מוצא המאורה ע"מ שלא תתגלה, היות ונחשבו לעריקים ולמתים ביחידותיהם ומאימת חיילי הגורקה של הצבא הבריטי,

האונסים שבויים ושולחים אותם לקפוא בים הדרומי. הם הסתתרו בימים ופעלו בלילות, היו פושטים על גוויות קפואות ובוזזים כסף ושעונים, סוחרים עם חיילים בריטים, רודפים אחרי כבשים בשדות המוקשים. מלאו את מחסנם בסיגריות אך חסרו בטריות לפנסים ואבקה לבנה שממצקת את הצואה, שהסריחה, כאשר המשלשלים הפרו את ההוראה לחרבן רק בלילות ומחוץ למאורה. הם היו מגודלי שיער שהסירחון הנורא דבק בהם. הארמדילים החליטו לצמצם את אוכלוסיית המאורה לקראת שהות החורף ובחרו מתוכם את הארמדילים שיצאו אל הכפור למשימות פטרול מהם לא ישובו, גם הפצועים הופקרו אל הקור. הימים האחרונים היו אלו שבהם טורי חיילים ארגנטינאים כשלו אל הקווים הבריטים עם דפי הכניעה בידיהם. בלילה יצא ארמדיל לבזוז את הגופות החדשות, כשחזר מצא את חבריו מתים במאורה. בשאננות של סוף מלחמה לא הקפידו הארמדילים לשמור על ארובת התנור, שכוסתה במפולת שלג וכולם נחנקו בשנתם. זה היה היום האחרון של המלחמה.

*שוקי ברנדווין – גאוגרף ומורה דרך, מוסמך החוג למדעי כדור הארץ, האוניברסיטה העברית, פעיל בעברו בלשכת ההסברה של קק"ל, ובמרכז ההסברה כתב במשך שנים צ'טאלך גיאוגרפים, הניח אותם על פינת שולחנו ומעת לעת מביא אותם לידיעת הציבור הסקרן.

ספרות נשים נרתמת למאבק כנגד האלימות במשפחה

ד"ר שלמה הרציג, מרצה לספרות ולתרבות

כבר בתחילת התפרצות מגפת הקורונה בישראל הופיעו דיווחים בתקשורת הישראלית על

צילום: שאטרסטוק

עלייה משמעותית במספר אירועי האלימות במשפחה. אפשר להסביר עלייה זו בהשלכות חברתיות והפסיכולוגיות של הסגרים וההגבלות, בשילוב עם חוסר הוודאות והחשש מההשלכות הכלכליות והאחרות של המשבר. כאמור, כל אלה גרמו להתגברות האלימות במשפחה, בכלל, והאלימות כנגד נשים וילדים, בפרט.

נתוני משרד הרווחה מלמדים כי בשנת 2021 חלה עלייה של 10% במספר הדיווחים על מקרי אלימות בתוך המשפחה. לפי הודעת המשרד, מתחילת שנת 2021 ועד חודש אוקטובר באותה שנה התקבלו 7,977 פניות בנושא אלימות במשפחה במוקד 118. מתוך כלל הפניות, 4,382 עסקו באלימות כלפי אישה שנמצאת במערכת זוגית, 295 עסקו באלימות כלפי גבר במערכת זוגית ו-1,649 נקשרו לאלימות כלפי ילדים בתוך המשפחה. פניות נוספות עסקו באזרחים ותיקים ובאלימות בין בני משפחה נוספים. הנתונים דלעיל מעידים, שאכן האלימות במשפחה מופנית בעיקר כנגד נשים (על ידי בני זוגם) וכנגד ילדים (על ידי הוריהם).

ברשימה זו ברצוני לעמוד על הדרך בה מעמידה הספרות העברית יצירות מחאה כנגד גבריות רעילה וכנגד הורות רעילה (המונח 'רעילות' מחליף בזמננו את השילוב בין אלימות פיזית לאלימות מילולית-רגשית). שתי ספרות עבריות אמיצות בשתי תקופות שונות יצאו בכתיבתן כנגד האלימות במשפחה. הראשונה היא דבורה בארון (1887 – 1956) ילידת העיירה אוזדה

שליד מינסק שבבלארוס (אז באימפריה הרוסית). הנושא שהעסיק אותה בסיפוריה הוא פניה המכוערות של המשפחה היהודית במזרח אירופה, תוך שהיא מתמקדת בעיקר בצדדים השליליים של הזוגיות בחיי הנישואין. כך, למשל, בסיפור בשם "מדנים" המופיע בתוך "קטנות" (1933). אגב, שם הסיפור הוא אירוני, שכן במקורות היהודיים התואר אשת-מדנים מיוחס אישה דעתנית ועצמאית (מדי) בעוד שבסיפורה של בארון מתוארת האישה, גיבורת הסיפור, כקרבת לתאוות השליטה והמדנים של בעלה. למעשה, "מדנים" הוא סיפור מחאה, הכתוב כזיכרון ילדות של המחברת, שבמרכזו דמותה של אלקה-שרה ה'סנדלרית' (אשת הסנדלר) ש"בזמן קבוע ילדה בכל שנה, בימים שבין שבעה-עשר בתמוז לתשעה באב, ותמיד בנות". בתגובה לחטא הנורא של האישה (לידת בנות), וגם בנסיבות אחרות, בעלה - הסופרת מקפידה שלא להעניק לו שם, ומותירה אותו תחת הכינוי 'הסנדלר' - מכה אותה בקורנס או משליך עליה אל כלי עבודתו ומותיר על גופה חבורות בשלל צבעים, כלשון הסיפור: "כי הכה היכה אותה האיש".

הביקורת החריפה בסיפור איננה מופנית רק כנגד הבעל הגס והאלים, אלא גם כנגד הממסד הרבני ובעצם, כנגד העיירה כולה המסיטה את מבטה הצידה מן האירועים הקשים. כך למשל, בסצנה שאותה משחזרת המספרת ב'בית הקהל' (מעין מרכז קהילתי בעיירה), כאשר אלקה-שרה ה'סנדלרית' חושפת את חבורותיה בפני הרבנית, דודתה של המספרת, תוך שהיא מפנה מבטה הצידה. "ייסורים" היא אומרת. גם הרבנית נוהגת לכאורה כמותה: "והרבנית העיפה מבט חטוף על החבורות האדמדמות, רישומי הקורנס, ומיהרה להסב את פניה אף היא. – ייסורים – אמרה, - באמת." אך מה רב ההבדל בין הדברים של כל אחת מן הנשים. בעוד שהאישה המוכה מפנה את פניה מתוך: "כאב בושה", הרבנית עושה זאת כדי להימנע מהתמודדות של ממש עם סבלה אלקה-שרה.

חמור יותר הוא חטאו של הרב. כאשר הסנדלר מגיע 'להתלונן' בפניו על כך שאשתו מביאה לו רק בנות והוא דורש גט מן הרב, הרי שהרב אינו מוכיחו על אלימותו, אלא רק מפיס אותו בדברי כיבושין מעודנים ומזכיר לו, שגם אשתו של רש"י ילדה לו רק בנות. ובאחת, בסיפור-זיכרון זה של ד. בארון, שכאמור, לידת הבנות בו מתרחשת בכל שנה בזמן קבוע, בימי "בין המצרים... בימים שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב." נמתחת הקבלה כואבת בין 'חורבן הבית' (בית המקדש) לבין החורבן שממית הזכר האלים על ביתו ומשפחתו. ובזמננו שלנו, קשה שלא להעלות על הדעת את השערורייה העצומה שחוללה סופרת הילדים גליה עוז (סדרת 'שקשוקה'; 'אני מייקי' ועוד), כאשר חשפה בספרה האוטוביוגרפי, שראה אור לפני שנה בדיוק (פברואר, 2021) "דבר המתחפש לאהבה" (המחיקה במקור) את מסכת ההתעללויות השיטתית שעברה לטענתה מידיה של אביה, גליה לא מחכה אפילו לתחילת הספר כדי לשטוח את טענותיה כנגד אביה המתעלל (לכאורה). וכך מופיע על כריכת הספר: "בילדותי אבא שלי היכה אותי, קילל והשפיל. האלימות הייתה יצירתית. הוא גרר אותי מתוך הבית וזרק אותי על המפתן בחוץ. קרא לי טינופת. לא איבוד עשתונות חולף ולא סטירת לחי פה ושם אלא שגרה של התעללות סדיסטית. הפשע שלי היה אני עצמי, ולכן לענישה לא היה סוף. היה לו צורך לוודא שאשבר. בבית היה טרור, והייתה העמדת פנים מתמדת בפני זרים. אני כותבת את המילה טרור כי האיום באלימות תמיד עמד באוויר, וזה הספיק כדי לזרוע אימה ולהשיג שליטה. ההפחדה והעמדת הפנים היו כרוכות זו בזו: המיקרוקוסמוס המשפחתי שלנו,

שבו אירועים קשים רדפו זה את זה, התקיים לא רק בשביל לספק איזה דחף אכזרי שהיה באבא שלי, אלא גם כדי שתמיד ירחף איזה איום מעל הראשים, וכך שום תלונה לא תדלוף החוצה אל העולם. והיה הדבר הזה שהתחפש לאהבה, שהוצג כעובדה מוחלטת בפומבי ובחוג המשפחה, ומחק את כל הספקות והשתיק מראש כל מחשבה מרדנית. עד היום קשה לי להאמין כמה יעיל... "בהמשך הספר לא רק שהמחברת מרחיבה בנושא הטרור הגופני והנפשי שחוותה מידי אביה, אלא שמתארת גם סצנה של התנפלות אלימה, באגרופים מתנופפים-חובטים, על האם האומללה.

למען ההגינות, נציין שיתר בני משפחתה של גליה, אמה נילי, אחותה הבכורה פאניה ואחיה הצעיר דניאל, שוללים מכול וכול את טענותיה החריפות של גליה על דמותו של עוז כ'טורף נרקסיסטי אלים', והם מציגים אותו כאב משפחה חם ואוהב, שלכול היותר כשל פעם או פעמיים ביחסו לגליה. כך או כך, גליה עוז משמשת היום דוברת רהוטה של מגמת המחאה כנגד הורות רעילה באשר היא וכלשונה בספרה: "הספר הזה הוא עלי, אבל אני לא יחידה. בתים כמו הבית שבו גדלתי... מצפינים בחוכמה את הסודות שלהם כמו ארגוני פשיעה. כדי לכתוב על זה אין לי ברירה אלא להתגבר על האילמות והחשאינות, על ההרגל לשמור הכול בבטן ועל הפחד מה יגידו. אני לא באמת מתגברת, כמובן, אבל אני כותבת." (עמ' 9)

להזמנת הרצאות: ד"ר שלמה הרציג - 6282995-050 - 30/1/22

לראות, להביט, להתבונן

יוסי רזי

יורם טהרלב ז"ל

באחת מהופעותיו האחרונות, בספרית מאירהוף ברחובות, שבועות מספר לפני מותו.

ניצבים מאחור – יוסי רזי, שמואל קלוסקי, נורית בראל – זוכים בתחרות מילה במקום של הוצאת הליקון לעיר רחובות

נתראה בעלון הבא

תם ולא נשלם